

NOVADI ZAĻO

Valsts vides dienesta (VVD) Vidzemes reģionālās vides pārvaldes Piesārņojuma kontroles daļas vadītāja ILZE LUIKA darba gaitas VVD uzsāka pirms gandrīz 20 gadiem un karjeras laikā uzkrājusi gan zināšanas, gan pieredzi, kas ļauj viņai novērtēt pārmaiņas sabiedrības attieksmē, likumdošanā un arī vides aizsardzības jomā kopumā, tāpēc sarunā ar viņu apspriedām aktualitātes un analizējām problēmas.

Daudz vairāk pamana un ziņo

I. Luikas pārraudzībā šobrīd ir Vidzemes reģiona teritorijas piesārņojošo darbību objekti un dabas resursu ieguve un to izmantošana. Inspektore stāsta, ka cilvēki kļūst arvien zinošāki par vides aizsardzības jautājumiem, sabiedrībai ir pieejama informācija, par vides jautājumiem arvien vairāk runā un raksta medijos. Viņa secina arī, ka apzinīgāka kļūst cilvēku attieksme pret vidi un vides aizsardzības jautājumiem – saskata pārņēmumus pret vidi, cilvēki kļūvuši acīgāki, zinošāki, arvien vairāk par pārņēmumiem ziņo, gan zvanot uz VVD, gan sūtīt informāciju elektroniski, kā arī izmantojot "Vides SOS" lietotni. Galvenokārt tiekot saņemtas

sūdzības par atkritumu apsaimniekošanas jautājumiem, vides piesārņojumu, nelikumīgu dabas resursu ieguvei un izmantošanu, kā arī par zvejas un makšķerēšanas noteikumu pārkāpumiem.

Inspektore novērojusi, ka kopš dzērienu pudeļu depoziņa ieviešanas plastmasas un stikla pudeles vairs tik daudz dabā nemētājas. Diemžēl pilnībā visu radīto pārtikas iepakojumu nevar atšķirt un daļa iepakojuma nonāk pie sadzīves atkritumiem. Ar šo jautājumu mums Latvijā vajadzētu strādāt vairāk.

Šķirot jābūt viegli

"Šķiet, ka pilsētā ir lielākas iespējas šķirot atkritumus, jo dzīvesvietai tuvumā daudz plašāk izvietoti atbilstoši konteineri, kur nogādāt mājāsaimniecībā sašķirotos atkritumus. Lauku pagastos šķirotu atkritumu konteineri ir izvietoti ciemata centrā, tāpēc lauku viensētās dzīvojošajiem sašķirotie atkritumi vēl ir jānogādā līdz konteineriem, kas ir citādi nekā pilsētā, kur šķirotu atkritumu konteineri daudzdzīvokļu māju mikrorajonos ir novietoti turpat netālu." I. Luika ieskicē, kāpēc, iespējams, atšķirīgas laukos un pilsētā dzīvojošo attieksme pret atkritumu šķirošanu. Tomēr inspektore uzskata, ka lielākā nozīme ir katra personīgajai attieksmei. "Tāpat kā daudzi, arī es šķirotu atkritu-

Vislielākā nozīme ir attieksmei

"Ir jau panākts krietns solis uz priekšu saimniecību domāšanas un attieksmes izmaiņā," uzskata VVD pārstāve Ilze Luika.

mus, esmu pie tā jau pieradusi, tā ir iespēja samazināt izmaksas par nešķirotu atkritumu nodošanu atkritumu apsaimniekotājam un šķirotajiem atkritumiem tapt izmantotiem otrreiz materiālu un produktu ražošanā. Tomēr savā darbā joprojām saskaramies ar izgāztiem atkritumiem mežā, atkritumu dedzināšanu, arī aprakšanu. Joprojām var uziet veco "kultūrlāni" ar atkritumiem (bedres piebērtas ar stikla un plastmasas pudeļiem, metāla konservu kārbām un citiem sadzīves atkritumiem). Taču šobrīd mājāsaimniecības gan pilsētās, gan laukos ir iesaistījušās atkritumu apsaimniekošanas sistēmā, noslēgti līgumi par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu un ir nolikti atkritumu konteineri, ko apsaimniekotāji pēc izstrādātā grafika regulāri izved. Katrai pašvaldībai ir saistošie noteikumi par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu, īpašniekam vai īpašuma nomniekam ir pienākums rūpēties par radīto atkritumu apsaimniekošanu. Tomēr pārbaudēs nākas konstatēt, ka dažkārt, lai arī līgums ir noslēgts, atkritumu izvešana nav veikta vai arī līgums ir noslēgts tikai īsi pirms VVD inspektora pārbaudes. Joprojām ir gadījumi, kad mums stāsta, ka sadzīves atkritumi saimniecībā neveidojas. Vēl joprojām nākas sastapties ar to, ka atkritumus sadedzina ugunsuros. Arī lauksaimniecības uzņēmumi grēko ar šo, un VVD ik pa laikam saņem sūdzības," inspektore pastāsta. Viņa atgādina, ka, sadedzinot atkritumus, gaisā izdalās daudz dažādu vielu: oglekļa oksīds, sēra un slāpekļa oksīdi, kas rada ietekmi uz gaisa kvalitāti, kā arī, sadedzinot atkritumus, gaisā nonāk toksiskas un kancerogēnas

vielas, kas rada ietekmi uz dzīvajiem organismiem un cilvēka veselību.

"Taču kopumā situācija uzlabojas, cilvēki kļūst apzinīgāki, izglītotāki. Gan privātmājās pilsētās un ciematos, gan arī lauku viensētās radītos bioloģiskā noārdāmos atkritumus kompostē. Ir uzstādītas speciālas rūpnieciski ražotas kastes kompostēšanai, vai arī ir ierīkota kompostēšanas vieta, kur nonāk bioloģiskie kompostējami atkritumi no dārza un arī no virtuves (piemēram, mizas)," secina I. Luika.

Nezināšana nav atbilstošs

Bīvēk apdzīvotās vietās, kur ir lielāka attīstība un izvietotas ražotnes, piesārņojums rodas galvenokārt no ražošanas uzņēmumiem, lauku apvidū – no lauksaimniecības. Protams, ir bioloģiskās saimniecības, un to saimniekošana ir videi draudzīgāka.

I. Luika uzsvēr: "Lopkopības saimniecībām, kurās tiek turēti desmit un vairāk dzīvnieku (īpaši jutīgajās teritorijās pieci un vairāk dzīvnieku) jābūt izbūvētām prasībām atbilstošām mēs-lu krātuvēm. Šī prasība ir spēkā jau desmit gadus. Kūtsmēslus uzglabājot un apsaimniekojot atbilstoši veidā, tiek novērsts ar to, ka atkritumus sadedzina ugunsuros. Arī lauksaimniecības uzņēmumi grēko ar šo, un VVD ik pa laikam saņem sūdzības," inspektore pastāsta. Viņa atgādina, ka, sadedzinot atkritumus, gaisā izdalās daudz dažādu vielu: oglekļa oksīds, sēra un slāpekļa oksīdi, kas rada ietekmi uz gaisa kvalitāti, kā arī, sadedzinot atkritumus, gaisā nonāk toksiskas un kancerogēnas

Tāpat inspektore atgādina, ka VVD ir izstrādāta lauksaimniecības objektu kontroles programma 2021.–2027. gadam, kuru īstenojot katru gadu apseko noteiktu skaitu lauksaimniecības uzņēmumu. Plānots, ka līdz 2027. gadam būs apsektas visas lopkopības saimniecības, kuras VVD ir reģistrējušas C kategorijas piesārņojošo darbību.

"Sākoties pavasarim, biežāk VVD ienāk sūdzības par neatbilstošu kūtsmēsļu uzglabāšanu, kā dēļ kūtsmēsļu radītais piesārņojums nonāk tuvējā ūdenstecē vai ūdenstilpē. Arī par nepareizi ierīkotām lopu dzirdināšanas vietām tieši upē vai ezerā saņemam "Vides SOS" ziņojumus, tiesa, šādu gadījumu nav daudz. Bieži vien cilvēki neaizdomājas par savu rīcību un tās ietekmi, arī neieskaitot normatīvo aktu prasības. Aizbraucot pārbaudē, konstatējot situāciju un izrunājot to saimniecībai, radam izpratni par prasībām, kuras jāievēro. Bet ir gadījumi, kad konstatējam rupjus pārkāpumus, tad atbildīgā persona tiek saukta pie administratīvās atbildības," pastāsta inspektore.

Tie, kas grib attīstīties, tiek galā

Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centra (LLKC) biroji regulāri rīko seminārus, kur var saņemt aktuālo informāciju par vides aizsardzības prasībām lauksaimniecības uzņēmumiem, galvenokārt piena un gaļas lopu saimniecībām. Tur var dzirdēt ne vien inspektoru izklāstītās prasības, bet arī pieredzes stāstus ar labajiem piemēriem.

"Vairums lauku saimniecību vides prasības zina, arī savā starpā lauksaimnieki tās pārrunā, un mēs, inspektori, arī redzam uzlabojumus, mainās attieksme, domāšana, bet, kā jau visas jomās, ir arī izņēmumi. Protams, lai attīstītos, nepieciešami finanšu līdzekļi, mēs-lu krātuves izbūve nav lēta. Lielās saimniecības vairāk piedomā pie darba procesa uzlabošanas vai modernizēšanas, pat automatizēšanas. Jaunajās lopu novietnēs, kur ir liels lopu skaits, ir uzstādīti roboti. Taču, ja salīdzina ar valstīm, kur ir lielāks iedzīvotāju skaits, intensīvāka ražošana, intensīvāka lauksaimniecība, tad Latvija tomēr ir zaja," pārdomās dalās I. Luika. Viņasprāt, ar Latvijā ir jāraugās, lai nepasliktinātu vides kvalitāti. Jebkura ražošanas darbība nepaliek bez izmaiņām, taču, piesaistot ES finansējuma atbalstu, daudz kas ir sakārtots. Piemēram, piena pārstrādes uzņēmumiem ir uzstādītas ražošanas notekūdeņu priekšattīrīšanas iekārtas un attīrīšanas iekārtas, savukārt notekūdeņu dūņas no šīm iekārtām izmanto kā izejvielu biogāzes stacijās.

Nevis sašust, bet iet un darīt!

Madonietis Gatis Gailītis videi draudzīgi dzīvo gadiem ilgi. Viņš uzskata – sargāt un kopt dabu, kurā dzīvojam, ir pašsaprotami un rūpēties par to ir ikviena Latvijas iedzīvotāja primārais uzdevums. Kopā ar meitu un viņas draugiem Gatis vairākkārt ir iesaistījies vides sakopšanā, ar savu iniciatīvu padarot tīrāku apkārtni sev un citiem.

"Visš sākās audzināšanā, zaļo dzīvesveidu neesmu kultivējis, iedvesmojoties no rakstiem žurnālos vai sižetiem televīzijā. Zaļā domāšana man ir asinīs – ja cilvēks ir normāli audzināts, tad draudzīga attieksme pret dabu un klimatu ir šī cilvēka darbs un pienākums. Ja tiek piekopts dzīvesveids, kura dēļ rodas sakārtota un sakopta vide, tad cilvēks ir pilnvērtīgs valsts pilsonis. Dzīvot sakoptā vidē ir rūpēties par tās uzturēšanu – tas ir mūsu katra pamatzdevums. Ikvienam jāaizdomājas, kas notiek viņa sētā, pagalmā, pagastā un valstī. Uzskatu, ka liela nozīme ir arī vecāku audzināšanai. Esmu padomju laika bērns, un tolaik izglītības sistēma bija citāda. Dienēju arī armijā, kas noteikti deva pienumsu. Manuprāt, armija mūsdienā jaunajiem arī nāks tikai par labu. Tur vispirms māca disciplī-

nu, kārtību un tīrību, un ar to arī viss sākas," norāda G. Gailītis.

Viņš strādā ļaundonā un pievērš uzmanību tam, kādā stāvoklī uzturēta apkārtnē vide. Daudzviet situācija esot diezgan traģiska, un apkārtnē iedzīvotāju rīcība Gati ir pat šokējusi. Piemēram, pavasarī pēc kapu sakopšanas cilvēki esot nogrābuši no kopīgām veco smilti, sabēruši maisā un to izmetuši mežā. No piesārņojuma cieš arī ūdenstilpes.

"Vasarā ierosināju meitai un viņas draugiem sakopt upīti, kas tek Madonā iepretim kultūras namam. Bērni ar prieku piekrita, upīti sakopām. Pēc tam bija tāds gandarijums! Tas pats stāsts par Karjera ezeru – daudzi no mums taču dodas tur peldēties. Makšķernieki, peldētāji un tušētāji atstāj tur visu ko, sākot no alus bundžām un beidzot ar drēbēm, dvieļiem, cauriem peldriņķiem. Nav apkārt tik daudz atkritumu urnu, kurās samest šos atkritumus.

Pirms diviem gadiem atminos, kā ar meitām sakopām Karjera ezera apkārtni – pagalmā, pagastā un valstī. Uzskatu, ka liela nozīme ir arī vecāku audzināšanai. Esmu padomju laika bērns, un tolaik izglītības sistēma bija citāda. Dienēju arī armijā, kas noteikti deva pienumsu. Manuprāt, armija mūsdienā jaunajiem arī nāks tikai par labu. Tur vispirms māca disciplī-

Madonietis Marta Kaire, Anna Lauska un Edgars Asaris vairākkārt ir piedalījušies vides sakopšanā un lepojas ar to, nevis kaunas.

atmiņā. Pietiek ar vienu reizi, un vairāk nekā tās nebūs jāmača – bērni atcerēsies to cauri visai dzīvei.

G. Gailītis arī ikdienā cenšas rūpīgi šķirot atkritumus, atsevišķi liekot plastmasu, papīru,

stiklu. Par kompostēšanu gan viņam ir dalītas domas, jo ir nācies redzēt, kādu šķirošanas praksi piekopj ārvalstu iedzīvotāji. Gatis uzskata – ja ikdienā cilvēkiem ir maz bioloģisko atkritumu, un vēl nākas mērot zi-

nāmu gabalu līdz vietai, kur tos nodot, loģiski, ka šie atkritumi nonāks sadzīves atkritumu konteinerā. Viss esot atkarīgs no tā, ar kādām metodēm tauta tiek pieradināta pie videi draudzīga dzīvesveida.

Kopīgs darbs dod labumu visiem

Uz iedzīvotāju nodoto zaļo atkritumu kaudzes, kas pārtop kompostā, Kalsnavas pagasta Īpašuma uzturēšanas nodaļas darbinieki audzē ķirbjus. Tos rudenī izdala visiem interesentiem, bet laksti papildina komposta krājumus.

Klimatu mēs ietekmējam ar savām ikdienas darbībām, piemēram, to pašu pērno lapu dedzināšanu pavasaros. Tā ir ne tikai nevēlama, bet administratīvi sodāma rīcība. Sagrābtās lapas nedrīkst vest arī uz mežu, jo tās satur ekosistēmai neparedzētas vielas un šādi var nodarīt postu.

Ja estētiskais izskats nav tik nozīmīgs, lapas var noteikti atstāt turpat, kur tās sakritušas, jo tas tikai veicinās dabiskās vides saglabāšanu. Tomēr ir situācijas, kad nokritušās koku lapas, nopļauto zāli, puķu lakstus, nogrieztos krūmus ir jāsavāc un jānodoma, kur un kā tos utilizēt.

Te padomu lūdzām Kalsnavas pagasta Īpašuma uzturēšanas nodaļas vadītājam Aigaram Bieriņam. Viņš atgādina cilvēkiem par iespēju saņemt lielos big-bag maisus šādu atkritumu savākšanai, uzsvērot, ka tā ir lieliska alternatīva, kā sakopt teritoriju un neraizēties, kur šīs lapas vai citus zaļos atkritumus likt. "Tomēr tas ir izaicinājums pašvaldībai," neslēpj A.

Bieriņš. Viņš stāsta, ka bijis aktuāls jautājums, kur tad maisus iztuktos.

"Iepriekš bija atrasta piemērota vieta, kur zaļos atkritumus uzglabāt, turklāt arī radusies ideja, kā gūt papildu labumu no šīs kaudzes. Te mēs iegūstam kompostu, kuru varam izmantot apstādījumiem un puķu dobēm. Pavasaros sasējām ķirbjus. Un atkal labums visiem – laksti paliek kompostam, bet ķirbjus rudenī izdalām tiem, kas vēlas. Komposts ir labs un bagātīgs, ķirbji tur izaug vareni. Izveidojot šādu lielu kompostu kaudzi, esam tikai ieguvēji, un kopīgi varam rūpēties par vidi.

A. Bieriņš iezīmē, ka vides sakoptība, klimata draudzīga prakse ir atkarīga tikai no pašiem iedzīvotājiem, godprātīgas rīcības un veiksmīgas sadarbības. "Rūpes par vidi ir kopīga lieta. Kopīgi jāmeklē dažādi risinājumi, kas ir pieejami visiem. Tāpat nozīmīgi, cik iedzīvotāji paši ir ieinteresēti dzīvot tīrā un sakoptā, drošā vidē. Piemēram, mums pašvaldībā ir stingri noteikumi par big-bag maisiem un saturu, kas tajos ievietots. Tajos drīkst likt koku lapas, zāli, dārzenus,

augļus, nezāles, bet nereti ievietoti neatļauti atkritumi – lieli koku zari, sadzīves atkritumi, būvgruži un citi bīstami atkritumi. Protams, ka šādi piemaisījumi komposta kaudzi sabojātu. Lielos hoku zarus, kādu mēbeli, kas novietota pie konteineriem, aizvedam uz kuru māju. Kopumā jāteic, ka pagastā esam atbildīgi pret vidi un tās sakārtošanu. Iedzīvotāji aktīvi līdzdarbojas, tomēr Kalsnavā cilvēki ir pasīvi uz atkritumu šķirošanu. Konteineri stiklam, papīram un plastmasai ir novietoti, bet tie pildās ļoti lēni. Iespējams, ir jāmaina to atrašanās vieta, lai tā iedzīvotājiem būtu izdevīgāka. Ir neatļaidīgi jādarbojas, jārunā, jāpiedāvā ērti un viegli pieejami risinājumi, tad arī iedzīvotāji būs aktīvi un rūpēsies, lai vide kopumā kļūtu tīrāka un zaļāka," viņš saka.

Latvijas vides aizsardzības fonds

Materiāli tapuši ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu. Par publikāciju saturu atbild SIA "Kurzemes Vārds".

